

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Фармацевтичний

Кафедра менеджменту охорони здоров'я

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

« 01 » 09 2023 р.

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ В
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ФАРМАЦІЇ»**

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність: 073 «Менеджмент»

Освітньо-професійна програма: Управління охороною здоров'я та фармацевтичним бізнесом

Одеса - 2023

Затверджено:

Засіданням кафедри менеджменту охорони здоров'я
Одеського національного медичного університету

Протокол № 1 від "28" 08 2023р.

Завідувач кафедри Олена РУДІНСЬКА

Розробники:

завідувач кафедри, к.е.н., доц. Рудінська О. В.

професор кафедри, д.е.н., проф. Борш В.І.

професор кафедри, д.е.н., проф. Мартинюк О.А.

доцент кафедри, к.е.н., доц. Кусик Н. Л.

ТЕМА 1.

КОНКУРЕНЦІЯ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ НА РИНКУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Актуальність теми: В перебігу сучасних тенденцій розвитку світового господарства конкурентоспроможність країни є багатовимірним показником стану і перспектив розвитку економічної системи, визначає характер її участі на міжнародному ринку і, виступає гарантом економічної безпеки держави. Загалом, відображує спроможність країни в умовах вільної конкуренції виробляти товари і послуги, що задовольняють вимогам світового ринку, та збільшувати добробут населення. Сучасний медичний ринок України функціонує в умовах жорсткої конкурентної боротьби у світі, яка з кожним роком набуває більш глобальних масштабів. За таких умов можливості стабільного економічного зростання як в цілому економіки України, так й окремо медичного та фармацевтичного ринку багато в чому залежать від ефективного вирішення питання підвищення рівня конкурентоспроможності кожного із суб'єктів господарювання.

Під впливом процесів глобалізації та постіндустріалізації міняється як характер конкурентоспроможності на всіх рівнях, так і природа конкурентних переваг. У зв'язку з цим особливу актуальність та значущість набуває задача повноцінного й ефективного входження України в світову економіку, підвищення рівня конкурентоспроможності країни в цілому та галузі охорони здоров'я та фармації.

Мета: опанування здобувачем вищої освіти системних знань щодо основних принципів та особливостей є поглиблення теоретичних знань, оволодіння сучасним методичним інструментарієм, практичними навичками з ефективного управління конкурентоспроможністю компаній та установ в охороні здоров'я та фармації у сучасних умовах господарювання.

Основні поняття:

1. Конкуренція, та її вплив на підприємства, заклади та компанії. в сфері охорони здоров'я та фармації
2. Формування рівнів конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я залежно від рівня та об'єкта аналізу.
3. Фактори та критерії конкурентоспроможності товарів та послуг медичного ринку.

ПЛАН:

1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ:

Привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми.

2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ, НАВИЧОК

Відмітними рисами сучасного трактування економічної конкуренції є:

- цивілізований, легалізований характер цієї боротьби;
- подібність (взаємозамінність) товарів, виробники яких втягнені у конкурентну боротьбу;
- обмеженість можливостей кожної з конкуруючих сторін впливати на умови обігу товарів на відповідному ринку внаслідок самостійних дій інших сторін;
- ідентичність або наближеність потреб цільових груп споживачів, стосовно яких точиться конкурентна боротьба;
- спільність, тотожність мети, заради якої виникає це суперництво.

Характеристика поняття «конкуренція»

Визначення	Автор
Конкуренція – боротьба фірм за обмежений обсяг платоспроможного попиту споживачів, яка ведеться ними на доступних сегментах ринку	А.Ю. Юданов,
Конкуренція – суперництво у будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами, зацікавленими у досягненні спільної мети	Г.Л. Азоев
Конкуренція в економічному розумінні – це боротьба підприємств за економічні вигоди від продажу товарів і послуг, а також за ринки постачання і збуту, за робочу силу	Б. Шлюсарчик
Конкуренція є об'єктивним економічним явищем, яке в розвиненому товарному виробництві примушує господарчі суб'єкти прагнути до збільшення прибутку за рахунок розширення масштабів діяльності, зростання продуктивності праці та удосконалення форм організації виробничого процесу	Н.С. Педченко
Конкуренція – це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами з метою одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах	Р.А. Фатхутдинов
Конкуренція – це вже не «продукт проти продукту», «ефективність проти неефективності», а «нелінійна інновація проти лінійної».	Б. Шпотов
Конкуренція – економічний процес взаємодії, взаємозв'язку та боротьби комерційних суб'єктів ринкової системи в процесі створення, збуту та споживання матеріальних благ.	Г.Л. Багієв, Х. Анн

Рис. 1. Основні риси конкурентного потенціалу підприємства

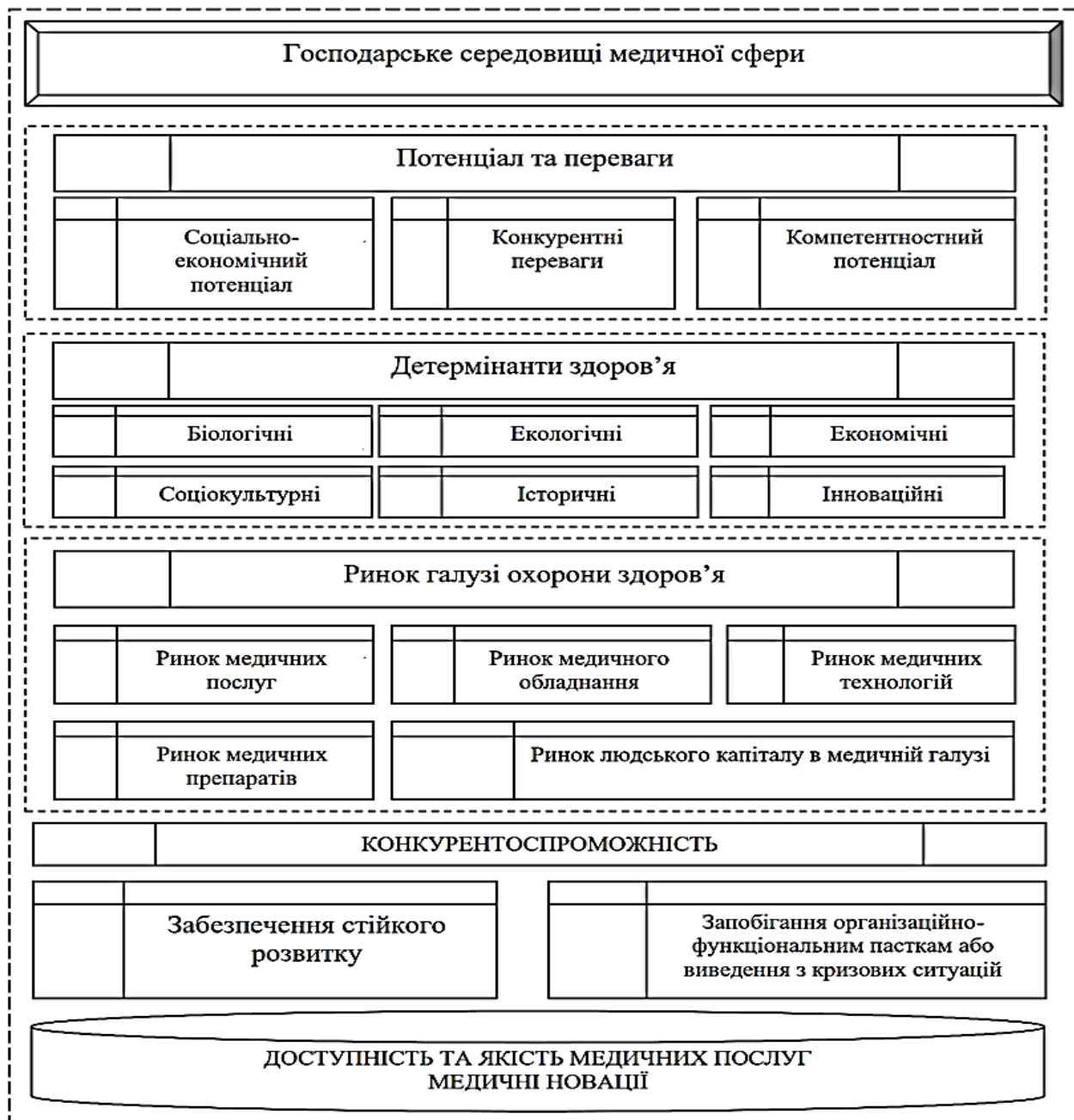

Рис. 2. Фокус стратегічних перетворень галузі охорони здоров'я на основі методології конкурентоспроможності

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ / РЕФЕРАТІВ:

Обов'язкова доповідь, яка супроводжується презентацією, на практичному занятті із демонстраційними матеріалами (в Microsoft PowerPoint або Microsoft Word) на 7 - 10 хвилин. Презентація повинна містити не менше 7 - 10 слайдів (кількість слайдів не має жорсткого обмеження, вона залежить від специфіки обраної теми).

В презентації необхідно надати короткий опис загальної проблеми в контексті визначеної теми, розкрити головні елементи обраної теми, навести приклади, узагальнити результати, зробити висновки, надати список використаних джерел (за необхідністю).

1. Назвіть основні моделі конкуренції на медичних ринках та наведіть приклади.
2. Охарактеризуйте рівні економічної системи, які охоплює конкуренція в сфері охорони здоров'я.

3. Опишіть форми та функції конкуренції, яка існує на медичних ринках світу.
4. Опишіть фактори, які впливають на конкурентну боротьбу ЗОЗ.
5. Опишіть різницю між конкуренцією малого та великого бізнесу в сфері ОЗ.
6. Опишіть що є спільного та відмінного між ціновою та неціновою конкуренцією.
7. Назвіть позитивні та негативні наслідки від цінової та нецінової конкуренції.

1. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ:

Усне опитування:

1. Конкуренція: сутність і типи. Ретроспективний аналіз розвитку теоретичних поглядів на конкуренцію.
2. Конкуренція як рушійна сила ринку.
3. Конкуренція, та її вплив на підприємства, заклади та компанії в сфері охорони здоров'я.
4. Модель досконалої, олігополістичної, монополістичної конкуренції та чистої монополії.
5. Конкурентне середовище підприємств, компаній та закладів охорони здоров'я.
6. Структура вхідних бар'єрів в галузь охорони здоров'я та напрями їх зменшення.
7. Інтенсифікація конкуренції в галузі охорони здоров'я.
8. Визначення ступеня концентрації ринку взагалі та медичного ринку окремо. Індекс Херфінделя-Хіршмана.
9. Особливості конкурентних відносин медичного ринку в Україні.
10. Умови виникнення конкуренції. Функції та завдання конкуренції.
11. Економічні закони конкуренції.
12. Форми економічної конкуренції.
13. Демонізація як необхідна передумова формування конкурентного середовища.

Тестування:

1. Оберіть правильне визначення **конкурентоспроможності**
 - 1). ринкова категорія, що має динамічний, мінливий характер. Так, при незмінних якісних характеристиках товару, його конкурентоспроможність може змінюватися в широких межах залежно від кон'юнктури ринку, дій конкурентів, зміни цін, рекламних заходів тощо.
 - 2). здатність певного об'єкта або суб'єкта перевершити конкурентів у заданих умовах.
 - 3). це здатність продукції бути привабливішою для покупця в порівнянні з іншими виробами аналогічного виду й призначення, завдяки кращій відповідності її якісних і вартісних характеристик вимогам ринку й споживчим оцінкам.
2. Досягнення рівня конкурентоспроможності підприємства є:
 - 1). стратегічною метою підприємства
 - 2). тактичною метою підприємства
 - 3). метою операційної діяльності
 - 4). метою вкладення капіталу
3. До аспектів конкурентоспроможності підприємства відносять:
 - 1). широкий асортимент продукції
 - 2). високий рівень оплати праці персоналу
 - 3). висока професійна підготовка персоналу
 - 4). ефективна конкурентна стратегія

4. Конкурентні переваги підприємства передбачають передумови для:

- 1). збільшення рівня конкурентоспроможності підприємства
- 2). збереження рівня конкурентоспроможності підприємства
- 3). досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності підприємства
- 4). інноваційній діяльності підприємства

5. За якими характеристиками оцінюють конкурентоспроможність підприємства?

- 1). порівняльний характер (відносна оцінка)
- 2). короткострокові та довгострокові складові
- 3). залежність від конкурентоспроможності продукції
- 4). залежність від власних можливостей та ринкової активності підприємства
- 5). залежність від вікової характеристики підприємства

6. Чи вірне твердження: "**Конкурентоспроможність продукції є основною умовою конкурентоспроможності підприємства**"?

- 1). Так
- 2). Ні

7. Рівновага в економіці досягається, якщо:

- 1) інвестиції менше заощаджень;
- 2) інвестиції дорівнюють заощадженням;
- 3) інвестиції більше заощаджень;
- 4) сума запланованих і незапланованих інвестицій дорівнює фактичним інвестиціям.

8. Розвиток техніко-технологічної бази підприємства здійснюється шляхом

- 1). капітального ремонту устаткування;
- 2). технічного переозброєння підприємства
- 2). модернізації;
- 3). заміни відпрацьованого устаткування новим устаткуванням такого ж технічного

рівня.

9. Визначте наслідки конкуренції для ринку:

- 1) загострення виробничих і ринкових відносин;
- 2) підвищення ефективності господарської діяльності;
- 3) прискорення НТП;
- 4) розвиток, удосконалення виробництва і якості товарів і послуг;

10. Який спосіб не належить до законної нецінової конкуренції?

- 1) використання реклами;
- 2) розширення післяпродажного обслуговування;
- 3) використання Інтернету у реалізації продукції;
- 4) використання дисконтних карток.

4.. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: навчальний посібник / В.І. Борщ, О.В. Рудінська, Н.Л. Кусик. Херсон: Олді+, 2022. 264 с.
2. Алькема В., Сумець О., Кириченко О. Менеджмент закладу охорони здоров'я: навчальний посібник. К: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 2023. 244 с.
3. Економіка охорони здоров'я: [Підручник]/За заг. ред. д. мед. н., проф. Парія В.;

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Житомир, 2021. 288 с.

4. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.

5. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. Київ: ДАКККіМ, 2017. 160 с.

6. Омеляненко Т. В., Барабась Д. О., Вакуленко А. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2016. 272 с.

7. Піддубний І. О., Піддубна А. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 264 с.

8. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ: Наш формат., 2020. 424 с.

9. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч.посіб. К.: КНЕУ, 2018. 520 с.

10. Мартинюк О. А. Інноваційні технології в системі управління підприємствами в умовах динамічного середовища: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. 540 с.

11. Борщ В.І. Управління закладами охорони здоров'я. Херсон: Олди-плюс, 2020. 391 с.

12. Кусик Н.Л. Реформування системи фінансування охорони здоров'я в умовах трансформації національної економіки. Трансформаційні процеси в економіці: конкурентоспроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії: монографія / за ред. Ніценка В.С. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2016. 507 с.

Додаткова:

1. Артюхова І. В. Конкурентоспроможність фірми: навчально-методичний посібник. Сімферополь: АРІАЛ, 2012. 108 с.

2. Данько Ю. І. Формування системи забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств: монографія. Суми: Університетська книга, 2016. 301 с.

3. Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3757-12>.

4. Конкурентоспроможність підприємства: конспект лекцій / Нар. укр. акад.; [каф.економіки підприємства; авт.-упоряд. О.Є. Басманова]. Харків: вид-во НУА, 2015. 52 с.

5. Мартинюк О.А., Серебряннікова Н.І. Менеджмент та адміністративне управління: навчальний посібник.. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 540 с.

6. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.

7. Мартинюк О.А. Створення соціально-економічного механізму охорони здоров'я як соціального аспекту сталого розвитку держави. Перспективи інвестиційних рішень в бізнесі та управлінні проектами: матер. міжнар.наук.-практич. конф. (15-16.10 2015 р., м. Одеса). Міжнародний гуманітарний університет. Одеса: Фенікс, 2015. 144 с. С. 41-45.

8. Мартинюк О. А. Ключові проблеми сфери охорони здоров'я в Україні. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції « Глобальне управління: теорія та практика». Афіни: Євро-Середземноморська Академія мистецтв і наук, 2015. 176 с. С. 98-103.

9. Мартинюк О.А. Впровадження бізнес-процесів для підвищення конкурентоспроможності медичних закладів. "Східна Європа: економіка, бізнес та управління". 2016. №2. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>

10. Мартинюк О.А. Курдибанська Н.Ф. Впровадження системи управління якістю в медичних закладах. Причорноморські економічні студії. 2016. - №6. С. 75-79.

11. Николук О. М. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства: теоретико-методологічні основи: монографія. Житомир : вид-во ЖНАЕУ,

2016. 316 с.

12. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.

13. Яців І. Б. Конкуренентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів: Український бестселер, 2013. 427с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.

2. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. №236/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96>.

3. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.

5. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

6. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: www.who.int/ru/index.html.

7. Державний заклад «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України»: офіційний веб-сайт. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/main.html>.

8. Департаменті управління та контролю якості медичних послуг МОЗ України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/en/struktura>.

9. Європейська база «Здоров'я для всіх». URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statereports.html>.

10. Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: www.euro.who.int.

11. Лабораторія проблем економіки та управління в охороні здоров'я. URL: www.med122.com.

12. Медичний світ: професійна газета. URL: www.medsvit.org.

13. Медична інформаційна система: офіційний веб-сайт компанії Мед-експерт. URL: <http://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/pro-ryнку-v-iznoho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini>.

14. Медико - правовий портал. URL: <http://103-law.org.ua>.

15. Міністерство охорони здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/>.

16. Національна служба здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu>.

17. Охорона здоров'я. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.xls.

18. Портал нормативних актів України та Всесвітньої медичної асоціації. URL: http://search.ligazakon.ua/search/law/npa/?s=search&idView=LZ_SUITE_NPA&beginPos=1&countBlock=10&kw2=82089

19. Український медичний часопис: медичний журнал. URL: www.umj.com.ua.

20. Health Strategy. European Commission: official web-site. URL: <https://ec.europa.eu/health/policies/background/review/strategy>.

ТЕМА 2.
КОНКУРЕНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ ТА УСТАНОВ В ОХОРОНІ
ЗДОРОВ'Я ТА ФАРМАЦІЇ

Мета: опанування здобувачем вищої освіти системних знань щодо основних принципів та особливостей є поглиблення теоретичних знань, оволодіння сучасним методичним інструментарієм, практичними навичками з ефективного управління конкурентоспроможністю компаній та установ в охороні здоров'я та фармації у сучасних умовах господарювання.

Основні поняття:

Аналіз конкурентного середовища.

Поняття та види конкурентних переваг. Джерела конкурентних переваг.

Фактори виходу на світовий медичний ринок.

ПЛАН:

1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ:

Привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми.

2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ, НАВИЧОК.

Таблиця 1.

Класифікація конкурентного середовища

Ознака	Види конкурентного середовища
Об'єкт купівлі	конкурентне середовище товарів (конкурентне середовище засобів виробництва та конкурентне середовище предметів споживання); - конкурентне середовище послуг (конкурентне середовище громадського харчування; конкурентне середовище охорони здоров'я; конкурентне середовище освіти); - конкурентне середовище інформації (взаємодія академічних та науково-технічних об'єднань, державних установ, учбових закладів, комерційних організацій, які займаються збором, обробкою та аналізом інформації та надають її по необхідності різним установам, підприємствам та організаціям); - конкурентне середовище науково-технічних розробок; - конкурентне середовище капіталів (конкурентне середовище грошей та конкурентне середовище цінних паперів).
Територіальна ознака	світове конкурентне середовище (охоплює всіх виробників конкретної продукції); - міжнародне конкурентне середовище (яке включає виробників декількох країн); - національне конкурентне середовище (охоплює вітчизняних виробників продукції); - міжрегіональне конкурентне середовище; - регіональне конкурентне середовище; - міжрайонне конкурентне середовище (формується на границі райони) та характеризується особливостями взаємодії підприємств даних районів); - районне конкурентне середовище; - місцеве (локальне) конкурентне середовище;

	- конкурентне середовище підприємства.
Моделі конкуренції на ринку	конкурентне середовище досконалої конкуренції; - конкурентне середовище чистої монополії; - конкурентне середовище олігополії (види: конкурентне середовище, в якому між олігополія відсутня угода; конкурентне середовище, в якому існує взаємозв'язок між олігополіями, який виражається в певній угоді між ними); - конкурентне середовище монополістичної конкуренції.

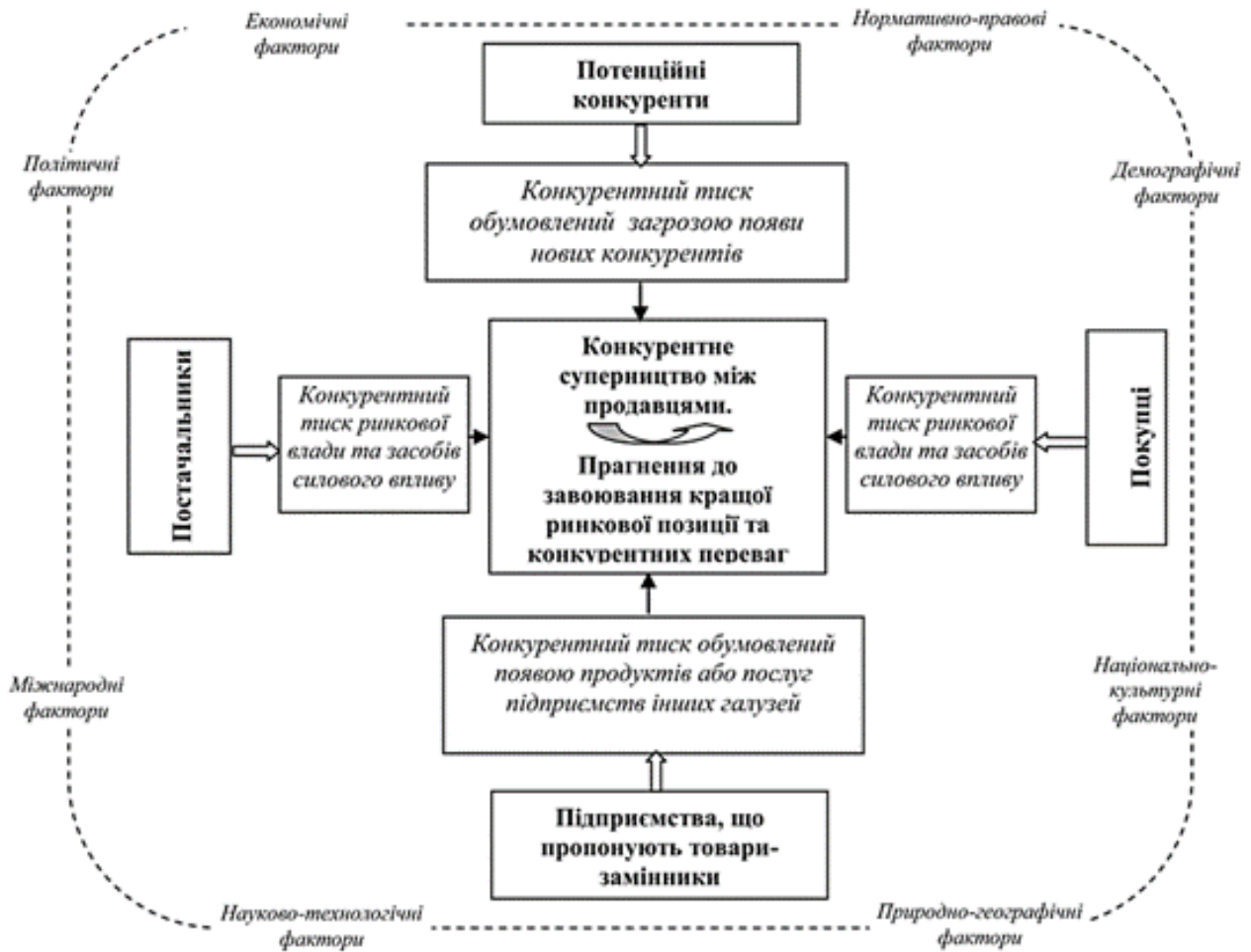

Рисунок 3. Модель п'яти сил конкуренції

Рисунок 4. Схема аналізу профілю конкурента

Таблиця 2.

SWOT-аналіз ринку медичного обладнання

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Впровадження реформи системи охорони здоров'я. Підвищення прозорості ринку медичного обладнання за рахунок публічних закупівель Кваліфіковані робітники Фінансова та технічна підтримка Міжнародного валютного фонду для сфери охорони здоров'я. Велика кількість невеликих приватних діагностичних центрів. Здійснення адаптації до вимог і стандартів ЄС, включаючи оцінку відповідності медичних виробів. Політична воля змінити існуючу систему та впровадити кращі практики інших країн</p>	<p>Високий рівень бюрократії та політичної нестабільності. Високий рівень корупції, в тому числі у сфері охорони здоров'я. Незадовільний стан інфраструктури охорони здоров'я та обмежене використання сучасних медичних технологій. Не реформована система підготовки та підвищення кваліфікації медичних працівників. Збройна агресія Російської Федерації. Фізичний доступ до медичних закладів у сільській місцевості обмежений Окуповані території та зруйновані лікарні</p>
Можливості	Загрози
<p>Посилення первинної медичної допомоги та відкритості для інвестицій у сектор вторинної медичної допомоги після реформи. Автономність медичних закладів та можливість отримувати фінансування та приймати рішення про укладення договорів, у тому числі з представниками приватного сектору. Міністерство охорони здоров'я активно просуває моделі державно-приватного партнерства для покращення надання послуг та стимулювання інвестицій у сектор. Підвищення прозорості ринку медичного обладнання в умовах повноцінного функціонування НСЗУ як підрядної установи. Система медичного замовлення Прозоро Великий</p>	<p>Нестабільність бізнес-середовища. Фінансові ресурси в Україні обмежені, тому державні витрати на охорону здоров'я залишаються обмеженими в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Зробити інвестиції залежними від доступу до зовнішнього фінансування, включаючи донорські агентства та міжнародні фінансові установи. Трудова міграція може сприяти дефіциту робочої сили та повільній модернізації систем охорони здоров'я. Умови для державно-приватного партнерства, такі як надійна правова база, ще не створені Війна</p>

потенціал
для створення ланцюгів поставок медичного
обладнання

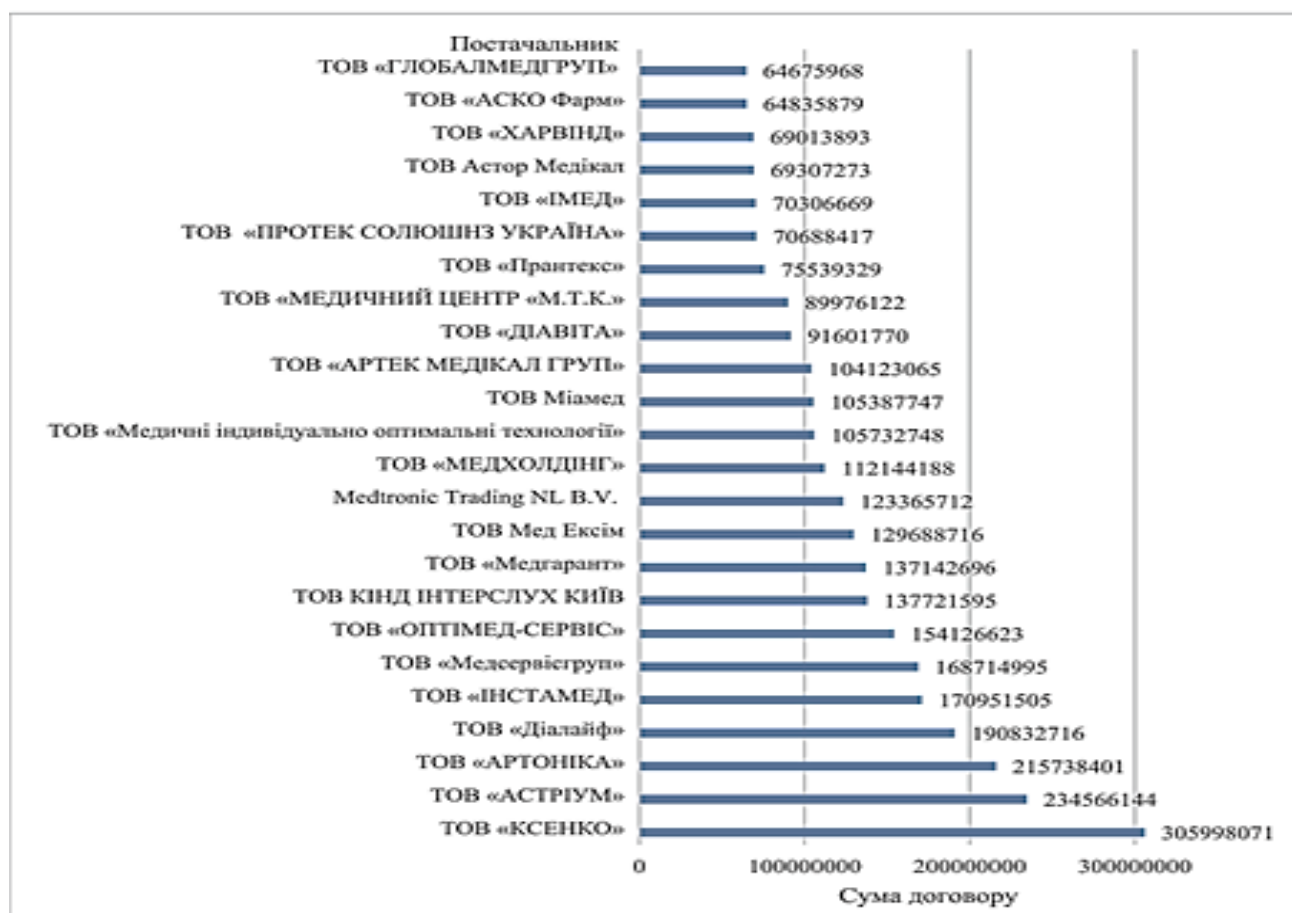

Рис. 3. Конкурентні закупівлі основних постачальників України, млн. грн. закупівлі основних постачальників медичного обладнання у Києві та Київській області у період з 1.01.2022 по 2023

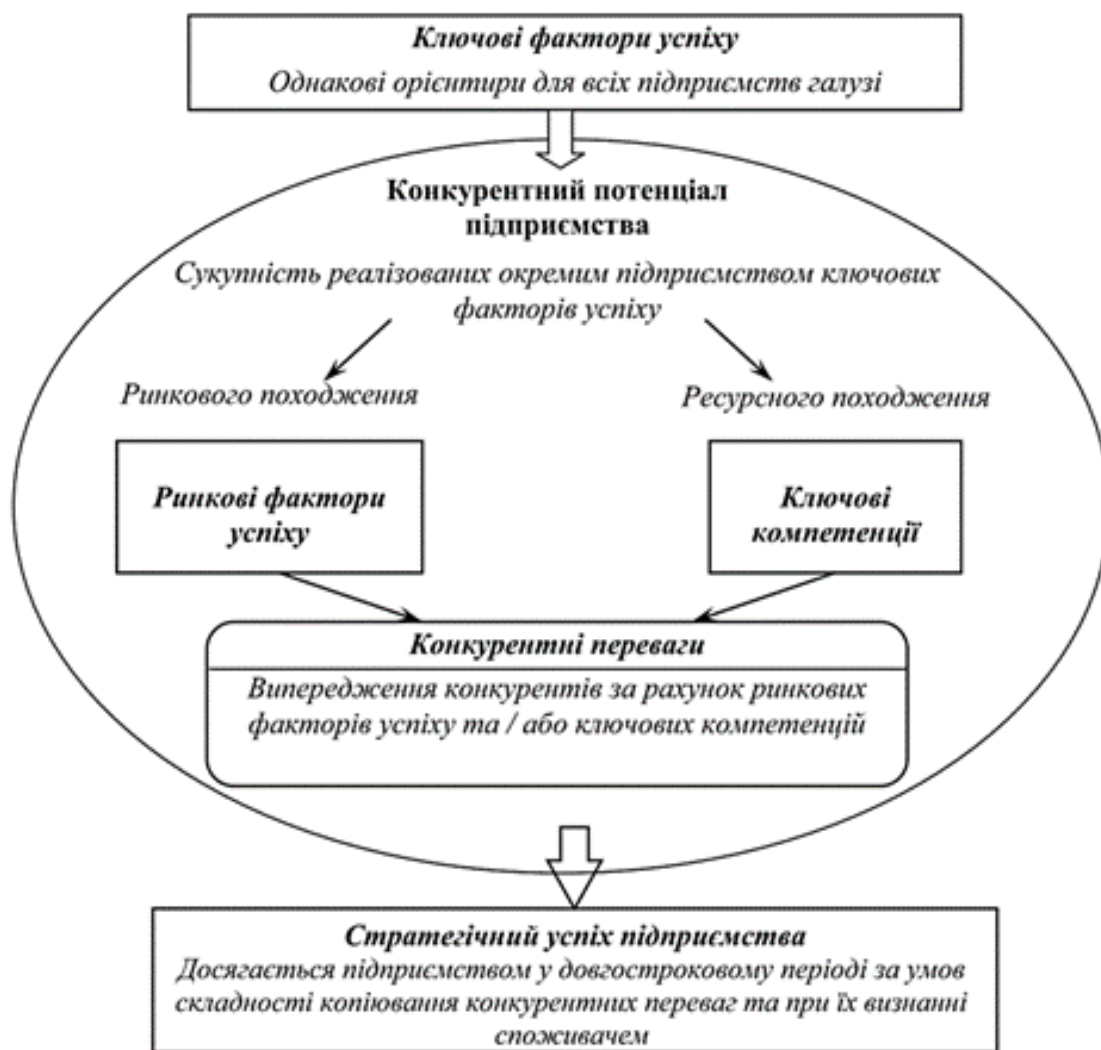

Рисунок 5. Співвідношення факторів успіху та конкурентного потенціалу підприємства

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ / РЕФЕРАТИВ:

Обов'язкова доповідь, яка супроводжується презентацією, на практичному занятті із демонстраційними матеріалами (в Microsoft PowerPoint або Microsoft Word) на 7 - 10 хвилин. Презентація повинна містити не менше 7 - 10 слайдів (кількість слайдів не має жорсткого обмеження, вона залежить від специфіки обраної теми).

В презентації необхідно надати короткий опис загальної проблеми в контексті визначеної теми, розкрити головні елементи обраної теми, навести приклади, узагальнити результати, зробити висновки, надати список використаних джерел (за необхідністю).

1. 1. Опишіть сутність впровадження механізму ефективного використання ресурсів в у Опишіть сутність впровадження механізму ефективного використання ресурсів в управління закладами охорони здоров'я.
2. Охарактеризуйте впровадження сучасних методів в управління в закладах охорони здоров'я.
3. Опишіть процеси вдосконалення організації управління в закладах охорони здоров'я.
4. Опишіть Економічні закони конкуренції.
5. Опишіть Форми економічної конкуренції.
6. Опишіть Демоніполізація як необхідна передумова формування конкурентного

- середовища.
7. Опишіть Промислове шпигунство та патентування в системі добросовісної конкуренції.
 8. Опишіть Процес виділення стратегічних зон господарювання, взагалі та на медичному ринку окремо.
 9. Опишіть Ситуаційне проектування конкурентної стратегії.
 10. Опишіть Колесо стратегії. Конкурентні стратегії на різних етапах ЖЦ ринків.
 11. Опишіть вертикальну диференціацію конкурентних стратегій.
 12. Опишіть Класифікацію методів оцінки конкурентоспроможності.
 13. Опишіть аналіз конкурентного середовища. Оцінка фінансового стану закладів охорони здоров'я та фармацевтичної галузі.
 14. Опишіть Формування рівнів конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я залежно від рівня та об'єкта аналізу.
 15. Опишіть Фактори та критерії конкурентоспроможності товарів та послуг медичного ринку.
 16. Опишіть Методи оцінки конкурентоспроможності продукції, товарів та послуг медичного ринку.

3. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ:

Усне опитування:

1. Форми економічної конкуренції.
2. Демонізація як необхідна передумова формування конкурентного середовища.
3. Промислове шпигунство та патентування в системі добросовісної конкуренції.
4. Процес виділення стратегічних зон господарювання, взагалі та на медичному ринку окремо.
5. Ситуаційне проектування конкурентної стратегії.
6. Колесо стратегії. Конкурентні стратегії на різних етапах ЖЦ ринків.
7. Вертикальна диференціація конкурентних стратегій.
8. Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності.
9. Оцінка маркетингової діяльності закладів охорони здоров'я в Україні, окремо в фармацевтичній галузі.
10. Аналіз конкурентного середовища. Оцінка фінансового стану закладів охорони здоров'я та фармацевтичної галузі.
11. Кластерний аналіз оцінки конкурентоспроможності підприємства.
12. Формування рівнів конкурентоспроможності закладів охорони здоров'я залежно від рівня та об'єкта аналізу.
13. Фактори та критерії конкурентоспроможності товарів та послуг медичного ринку.
14. Методи оцінки конкурентоспроможності продукції, товарів та послуг медичного ринку.

Тестування:

1. Базою для порівняння при оцінці рівня конкурентоспроможності підприємства можуть бути підприємства, які:
 - 1). належать до однієї області
 - 2). випускають товари-субститути
 - 3). працюють на одному сегменті
 - 4). мають однакову кількість персоналу

2. Ціна реалізації продукції є критерієм визначення:

- 1). конкурентоспроможності продукції
- 2). конкурентоспроможності підприємства
- 3). конкурентоспроможності країни
- 4). рівня розвитку продуктивних сил

3. Оберіть із запропонованих зовнішні фактори, які впливають на конкурентоспроможність підприємства

- 1). політична ситуація в державі; економічні зв'язки
- 2). наявність конкурентів; розміщення виробничих сил
- 3). рівень організації процесу виробництва на підприємстві
- 4). наявність сировинних ресурсів; законодавча база
- 5). рівень техніки та технології

4. Оберіть із запропонованих внутрішні фактори, які впливають на конкурентоспроможність підприємства

- 1). інноваційні технології виробництва
- 2). ступінь задоволення потреб споживача
- 3). якість виробленої продукції з точки зору оптимальності якісних і технічних параметрів товару
- 4). система підприємства та методи управління підприємством
- 5). концентрація виробництва

5. Метою оцінки конкурентоспроможності підприємства є виявлення та оцінка факторів, що впливають на ставлення споживачів до підприємства та його продукції і які дають можливість вступати у конкуренцію з іншими продуцентами та перемагати в ній. Оберіть завдання, які необхідно виконати для досягнення цієї мети.

- 1). забезпечити конкурентоспроможність продукції
- 2). забезпечити конкурентоспроможність системи управління
- 3). забезпечити конкурентоспроможність персоналу та технології
- 4). забезпечити конкурентоспроможність показників фінансового стану підприємства
- 5). забезпечити конкурентоспроможність конкурентів

6. Оберіть складові економічного потенціалу

- 1). активи, основний капітал, обсяг продажів
- 2). виробничі потужності, наявність сировинної бази, рівень автоматизації

7. Ефективність економіки – це:

- 1) темпи економічного зростання в країні;
- 2) зростання курсу національної валюти;
- 3) співвідношення між результатами і витратами;
- 4) досягнутий обсяг реального ВВП.

8. Сукупний попит – це:

- 1) обсяг номінального ВВП, який макроекономічні суб'єкти мають бажання закупити з метою задоволення своїх платоспроможних потреб;
- 2) обсяг реального ВВП, який макроекономічні суб'єкти мають бажання закупити з метою задоволення своїх платоспроможних потреб;
- 3) обсяг потенційного ВВП, який макроекономічні суб'єкти мають бажання закупити з метою задоволення своїх платоспроможних потреб;
- 4) обсяг номінального ЧНП, який економіка країни має бажання закупити з метою експорту.

9. При визначенні привабливості галузі враховують такі фактори:

- 1) наявність на ринку великих фірм;
- 2) еластичність попиту;
- 3) тенденції розвитку галузі в цілому;
- 4) усі відповіді правильні.

10. На якому етапі здійснюється характеристика конкурентних сил експертним шляхом на основі моделі п'яти сил М. Портера?

- 1) побудови конкурентної карти ринку та виявлення стратегічних положень підприємства;
- 2) збору вихідної інформації та зведення економічних показників до зіставного вигляду;
- 3) визначення типу ринку та оцінювання конкурентних сил його суб'єктів;
- 4) аналізу конкурентних позицій підприємства на ринку.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: навчальний посібник / В.І. Борщ, О.В. Рудінська, Н.Л. Кусик. Херсон: Олді+, 2022. 264 с.
2. Алькема В., Сумець О., Кириченко О. Менеджмент закладу охорони здоров'я: навчальний посібник. К: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 2023. 244 с.
3. Економіка охорони здоров'я: [Підручник]/За заг. ред. д. мед. н., проф. Парія В.; Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Житомир, 2021. 288 с.
4. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.
5. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. Київ: ДАКККіМ, 2017. 160 с.
6. Омеляненко Т. В., Барабась Д. О., Вакуленко А. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2016. 272 с.
7. Піддубний І. О., Піддубна А. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 264 с.
8. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ: Наш формат., 2020. 424 с.
9. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2018. 520 с.
10. Мартинюк О. А. Інноваційні технології в системі управління підприємствами в умовах динамічного середовища: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. 540 с.
11. Борщ В.І., Рудінська О.В., Кусик Н.Л. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: електронний навчально-методичний посібник. Одеса: Гельветика. 2022.
12. Борщ В.І. Управління закладами охорони здоров'я. Херсон : Олді-плюс, 2020. 391 с.
13. Кусик Н.Л. Реформування системи фінансування охорони здоров'я в умовах трансформації національної економіки. Трансформаційні процеси в економіці: конкурентоспроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії: монографія / за ред. Ніценка В.С. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2016. 507 с.

Додаткова:

14. Артюхова І. В. Конкурентоспроможність фірми: навчально-методичний посібник. Сімферополь: АРІАЛ, 2012. 108 с.
 15. Данько Ю. І. Формування системи забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств: монографія. Суми: Університетська книга, 2016. 301 с.
 16. Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3757-12>.
 17. Конкурентоспроможність підприємства: конспект лекцій / Нар. укр. акад.; [каф.економіки підприємства; авт.-упоряд. О.Є. Басманова]. Харків: вид-во НУА, 2015. 52 с.
 18. Мартинюк О.А., Серебрянникова Н.І. Менеджмент та адміністративне управління: навчальний посібник.. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 540 с.
 19. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
 20. Мартинюк О.А. Створення соціально-економічного механізму охорони здоров'я як соціального аспекту сталого розвитку держави. Перспективи інвестиційних рішень в бізнесі та управлінні проектами: матер. міжнар.наук.-практич. конф. (15-16.10 2015 р., м. Одеса). Міжнародний гуманітарний університет. Одеса: Фенікс, 2015. 144 с. С. 41-45.
 21. Мартинюк О. А. Ключові проблеми сфери охорони здоров'я в Україні. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції « Глобальне управління: теорія та практика». Афіни: Євро-Середземноморська Академія мистецтв і наук, 2015. 176 с. С. 98-103.
 22. Мартинюк О.А. Впровадження бізнес-процесів для підвищення конкурентоспроможності медичних закладів. "Східна Європа: економіка, бізнес та управління". 2016. №2. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>
 23. Мартинюк О.А. Курдибанська Н.Ф. Впровадження системи управління якістю в медичних закладах. Причорноморські економічні студії. 2016. - №6. С. 75-79.
 24. Николук О. М. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства: теоретико-методологічні основи: монографія. Житомир : вид-во ЖНАЕУ, 2016. 316 с.
 25. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
 26. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів : Український бестселер, 2013. 427с.
- #### **Електронні інформаційні ресурси**
27. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
 28. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. №236/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96>.
 29. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
 30. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>
 31. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: www.who.int/ru/index.html.
 32. Державний заклад «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України»: офіційний веб-сайт. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/main.html>.
 33. Департамент управління та контролю якості медичних послуг МОЗ України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/en/struktura>.
 34. Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: www.euro.who.int.
 35. Лабораторія проблем економіки та управління в охороні здоров'я. URL: www.med122.com.
 36. Медичний світ: професійна газета. URL: www.medsvit.org.

37. Медична інформаційна система: офіційний веб-сайт компанії Мед-експерт.
URL: <http://medexpert.ua/ua/medichniy-zaklad/31-medichniy-zaklad/pro-rynku-v-iznoho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini>.
38. Медико - правовий портал. URL: <http://103-law.org.ua>.
39. Міністерство охорони здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/>.
40. Національна служба здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu>.
41. Охорона здоров'я. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт.
URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.xls.
42. Портал нормативних актів України та Всесвітньої медичної асоціації. URL: http://search.ligazakon.ua/search/law/npa/?s=search&idView=LZ_SUITE_NPA&beginPos=1&countBlock=10&kw2=82089
43. Український медичний часопис: медичний журнал. URL: www.umj.com.ua.

ТЕМА 3.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ТА ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ ТА УСТАНОВ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я ТА ФАРМАЦІЇ

Мета: опанування здобувачем вищої освіти системних знань щодо основних принципів та особливостей є поглиблення теоретичних знань, оволодіння сучасним методичним інструментарієм, практичними навичками з ефективного управління конкурентоспроможністю компаній та установ в охороні здоров'я та фармації у сучасних умовах господарювання.

Основні поняття:

Стратегії конкурентної поведінки підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.

Конкурентні стратегії ціноутворення компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.

ПЛАН:

1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ:

Привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми.

2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ, НАВИЧОК.

Таблиця 3.

Найбільш поширені класифікації конкурентних стратегій

Ознака/Автор	Види стратегій
Конкурентна перевага фірми на ринку / М. Портер	<ul style="list-style-type: none"> – стратегія диференціації - створення ринкової позиції, відмінної від конкурентів за рахунок таких джерел: товару; упаковки; сервісу; кадрів; іміджу; – стратегія цінового лідерства - досягнення найменших витрат по цільовий галузі за рахунок джерел: ефекту економії на масштабах; «спрощення» товару»; дешевших матеріально-технічних, трудових ресурсів; виробничих «ноу-хау»; – стратегія фокусування – спеціалізація та концентрація діяльності з урахуванням вимог певного сегменту без орієнтації на весь ринок.
Джерело конкурентної переваги фірми / І. Ансофф	<ul style="list-style-type: none"> стратегія максимізації ринкової частки - мінімізація вартості вироблених товарів і продажу їх за ціною, нижчою, ніж у конкурентів; збігається з сутністю стратегії М.Портера «цінового лідерства»; – стратегія диференціювання товарів/послуг фірми - спроможність фірми запропонувати товар, який задовольняє специфічні потреби певної групи покупців; збігається зі стратегією диференціації за М. Портером; – стратегія диференціювання ринку (ринкової ніші) - спроможність фірми створювати нові ринкові потреби та досягати прихильності споживачів за рахунок формування і підтримання позитивного іміджу фірми; – стратегія росту, яка забезпечує майбутній розвиток - географічне розширення ринку збуту, сегментування ринку та стимулювання попиту
Конкурентні позиції та маркетингові спрямування / Ф.Котлер	<ul style="list-style-type: none"> стратегія ринкового лідера (фірма з найбільшим обсягом продажу на територіальному і/або товарному ринках збуту, домінуючий вплив на ринок) – утримання домінуючої ринкової частки, основний вид стратегії – стратегії оборони та наступу; – стратегія фірми-челенджера (значна, але не найбільша ринкова частка; значний вплив на ринок) – збільшення ринкової частки для досягнення ринкової першості; основний вид стратегії – стратегія наступу; – стратегії фірми-послідовника (досить стійка ринкова позиція; частка менша, порівняно за попередні: обмежений вплив на ринок) – захист ринкової позиції і ринкової частки; основні стратегії - стратегія оборони, стратегія наслідування дій

	<p>лідера – стратегії фірм-нішерів (невелика на загальному ринку, але велика в ніші ринкова частка; ринковий вплив великий в ніші);</p> <p>– утримання ринкової частки в ніші: вдала реалізація стратегії диференціації; основні види стратегій – підтримання позицій, стратегія інтеграції, стратегія лідерства в ніші; стратегія виходу за межі ніші;</p>
<p>Конкурентних позицій і можливостей поліпшення цих позицій / А. Д. Літл</p>	<p>стратегія лідера - найсильніші ринкові позиції; здійснює основний вплив на ринок збуту; можливість незалежного вибору стратегічних напрямків розвитку);</p> <p>– стратегія фірм із сильною позицією - сильні ринкові позиції; спроможність адаптувати незалежну маркетингову стратегію без погіршення своїх позицій; низька вразливість від конкурентних протидій; необхідність враховувати маркетингові дії лідера;</p> <p>стратегія фірм , які посідають сприятливу позицію - наявність специфічної конкурентної переваги, яка проявляється, наприклад, у застосуванні стратегії ринкової ніші значні можливості для поліпшення ринкових позицій;</p> <p>– стратегія фірм, які посідають надійну (задовільну) позицію - середні ринкові позиції; існують деякі ринкові можливості для стратегічного розвитку; фірма є конкурентно вразливою;</p> <p>– стратегія фірм, які посідають незадовільну позицію - слабкі ринкові позиції; значна конкурентна вразливість; відсутність стратегічних можливостей щодо поліпшення.</p>
<p>«Біологічний» підхід</p>	<p>віолентна («силова») стратегія - стратегія домінування на ринку; орієнтована на високу продуктивність і зниження витрат виробництва, а отже, і зниження ціни реалізації;</p> <p>– патієнтна (нішова) стратегія - заснована на випуску обмеженої кількості продукції високої якості; фірми, що дотримуються такої стратегії, прагнуть відхилитися від суперництва з провідними компаніями і знайти на ринку власну нішу, недоступну для віолентів;</p> <p>– коммутантна (приспосовна, така, що сполучає) стратегія - направлена на максимально швидке задоволення невеликих за об'ємом короткочасних, часто змінних потреб;</p> <p>– експлерентна (піонерська) стратегія - стратегія, орієнтована на радикальні нововведення і створення нових потреб і попиту на принципово нові товари; реалізувати її можуть фірми, що мають високий науково-технічний потенціал і підприємницький стиль поведінки.</p>
<p>П. Друкер</p>	<p>бути «найспритнішим серед найкращих» - орієнтація з самого початку на досягнення лідерства, домінуючого становища на новому ринку чи галузі.</p> <p>– поціляти в слабе місце - види: творча імітація - є імітацією за своєю суттю; спрямована на досягнення лідерства чи навіть на підкорення ринку (галузі); імітатори дивляться на продукти (послуги) з позиції споживача, обслуговують ринки, створені першовинахідниками, які останні виявилися неспроможними обслуговувати відповідним чином; не створює нову потребу, а задовольняє ту, яка вже існує; ризики: розпорошування зусиль; можливість невірно зрозуміти хід поточних подій і творчо відтворити те, що потім не знайде свого масового споживача;</p> <p>– пошук «екологічної ніші» та використання її - види: стратегія «митної застави» - умови реалізації стратегії є жорсткими; продукт має бути істотним для того чи іншого процесу, його невикористання повинно пов'язуватися з надмірно більшими втратами, ніж вартість самого продукту; фахова майстерність - фірми займають нішу достатньо велику, але неординарну, що виникла внаслідок постійного курсу на досягнення високого рівня професійної майстерності;</p> <p>спеціальний ринок - головна різниця між нішею фахової діяльності та нішею спеціального ринку - перша базується на якомусь продукті або послугі, а друга - на спеціалізованих ринкових знаннях; – зміна екологічних характеристик продукту, ринку або галузі</p>

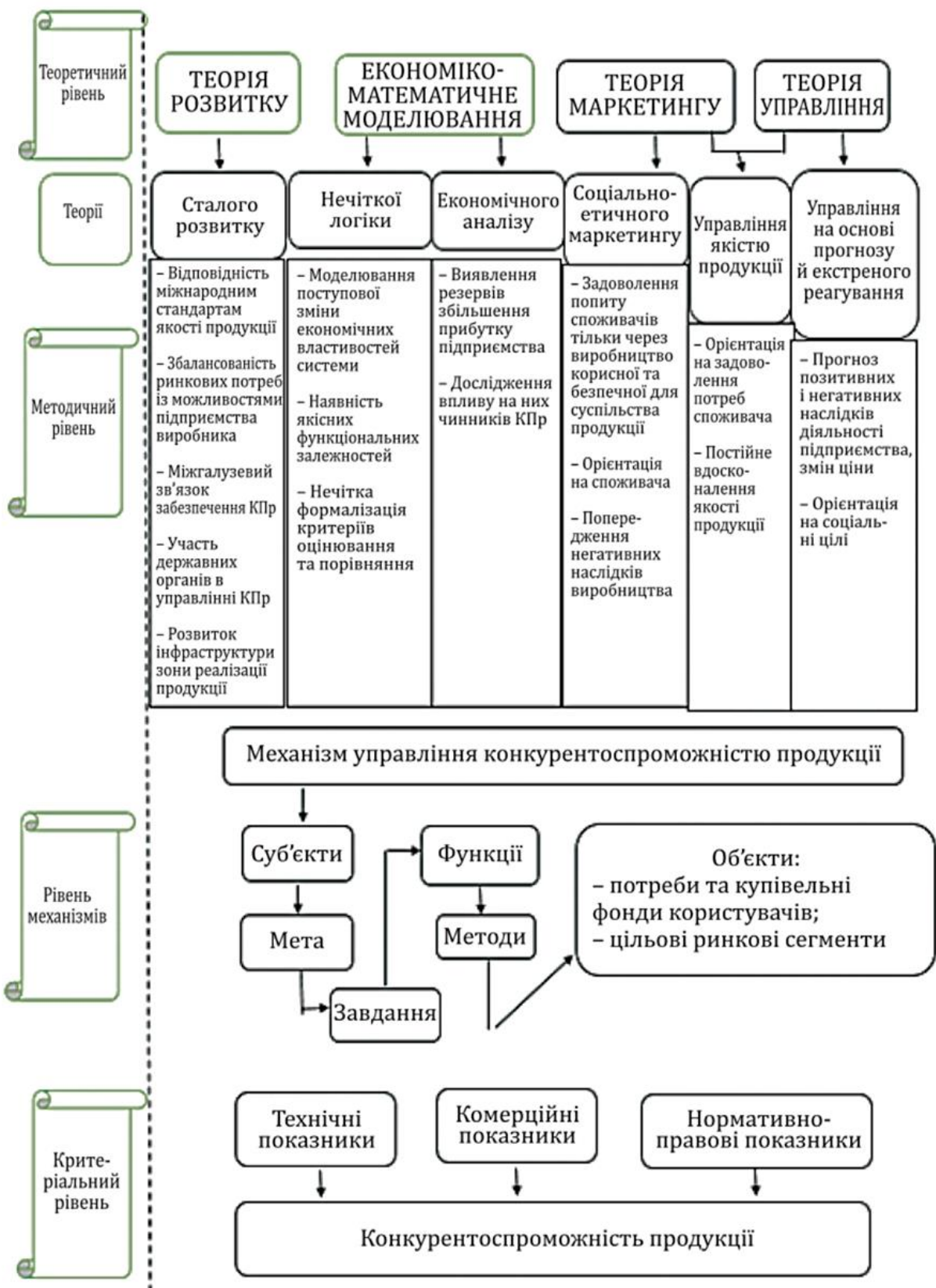

Рис. 2. Концепція управління конкурентоспроможністю продукції

Рисунок 6. Схема оцінки конкурентоспроможності підприємства

Рисунок 7. Технологія планування конкурентоспроможності підприємства з урахуванням часового аспекту

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ / РЕФЕРАТИВ:

Обов'язкова доповідь, яка супроводжується презентацією, на практичному занятті із демонстраційними матеріалами (в Microsoft PowerPoint або Microsoft Word) на 7 - 10 хвилин. Презентація повинна містити не менше 7 - 10 слайдів (кількість слайдів не має жорсткого обмеження, вона залежить від специфіки обраної теми).

В презентації необхідно надати короткий опис загальної проблеми в контексті визначеної теми, розкрити головні елементи обраної теми, навести приклади, узагальнити результати, зробити висновки, надати список використаних джерел (за необхідністю).

1. Опишіть які аспекти нерозривно пов'язані із конкурентоспроможністю продукції на медичному ринку.
2. Обґрунтуйте сутність конкурентоспроможності продукції медичного ринку.
3. Опишіть у чому полягає суть управління конкурентоспроможністю продукції.
4. Опишіть принципи побудови системи управління конкурентоспроможністю продукції для

закладу охорони здоров'я.

5. Обґрунтуйте концепцію управління конкурентоспроможності продукції.

6. Опишіть фактори, критерії, чинники конкурентоспроможності продукції. Опишіть їх.

7. Опишіть етапи оцінки конкурентоспроможності продукції.

8. Опишіть у чому полягає сутність порівняльної характеристики використання показників конкурентоспроможності продукції.

9 Які методи використовуються для оцінки конкурентоспроможності продукції на медичному ринку

10 Опишіть показники оцінки конкурентоспроможності продукції.

15. Охарактеризуйте комплексні показники конкурентоспроможності продукції в сфері охорони здоров'я.

3. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ:

Усне опитування:

1. 1. Методи оцінки конкурентоспроможності продукції, товарів та послуг медичного ринку.

2. Якість продукції – основа її конкурентоспроможності.

3. Сегментування як механізм вибору цільового ринку на основі оцінки конкурентоспроможності продукції, товарів та послуг медичного ринку.

4. Система оцінювання конкурентоспроможності торгівельної марки.

5. Фактори, що впливають на конкурентоспроможність закладів охорони здоров'я та міжнародних компаній медичного ринку.

6. Поняття та види конкурентних переваг. Джерела конкурентних переваг.

7. Середовище формування конкурентних переваг.

8. Технологічний підхід до формування конкурентних переваг. Вертикальна інтеграція та конкурентна перевага.

9. Механізм забезпечення конкурентоспроможності продукції, товарів та послуг медичного ринку.

10. Фактори виходу на світовий медичний ринок. Вибір привабливості міжнародних ринків.

11. Види міжнародних стратегій.

12. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки.

Тестування:

1. На конкурентоспроможність підприємства рівень розвитку національної економіки:

1). не впливає

2). впливає безпосередньо

3). впливає при ринковій формі господарювання

4). впливає лише на державні підприємства

2. Оберіть складові виробничого і збутового потенціалу

1). виробничі потужності, наявність сировинної бази, рівень автоматизації

2). організація наукових досліджень, число зайнятих у НДР

3). репутація підприємства

3. Одним з основних принципів досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємства є:

1). гнучкість діяльності підприємства

- 2). системність підходу до управління
- 3). прискорення обігу капіталу
- 4). збільшення рівня рентабельності продукції

4. Які показники досліджуються для визначення конкурентоспроможності підприємства?

- 1). Показник ефективності діяльності підприємства (ЕП)
- 2). Показники, що характеризують фінансове положення підприємства (ФП)
- 3). Показники ефективності збуту та просування товару (ЕЗ)
- 4). Показники конкурентоспроможності товару (КТ)

5. Які показники відносяться до групи показників *ефективності діяльності підприємства (ЕП)*

- 1). Відносний показник витрат на одиницю продукції (В) - $V = \frac{\text{Валові витрати}}{\text{Обсяг продажу продукції}}$
- 2). Відносний показник фондівдачі (Ф) - Характеризує ефективність використання основних виробничих фондів
- 3). Відносний показник рентабельності товару (РТ) - Характеризує ступінь прибутковості товару
- 4). Відносний показник продуктивності праці (ПП) - Відображає ефективність використання робочої сили
- 5). Коефіцієнт автономії (КА) - Характеризує незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування

6. До чинників конкурентоспроможності продукції можна віднести:

- 1). якість продукції
- 2). собівартість продукції
- 3). конкурентні технології
- 4). технологію виготовлення продукції

7. Визначте, у чому полягає суть державної соціальної політики:

- 1) реалізації практичних заходів, спрямованих на вирішення соціальних проблем, підвищення рівня життя населення, забезпечення соціального захисту, надання соціальних гарантій;
- 2) реалізації практичних заходів, спрямованих на формування стабільного споживчого ринку, підвищення доходів населення, зупинення спаду виробництва і зростання цін;
- 3) вирішенні соціальних проблем і здійсненні соціального захисту населення через прийняття законодавчих актів та створення спеціальних фондів;
- 4) забезпеченні зростання реальної заробітної плати.

8. Основним регулятором змішаної економіки є:

- 1) сукупні витрати;
- 2) рівень цін;
- 3) ринок;
- 4) сукупна пропозиція.

9. Оберіть характеристику, яка належить до найвищого рівня конкурентних переваг підприємства:

- 1) постійна модернізація виробництва і видів діяльності, що супроводжується виснаженням конкурента;
- 2) переваги, що можуть бути легко досягнуті чи скопійовані у підприємств-конкурентів;

- 3) переваги, які є наслідком цілеспрямованої діяльності підприємства, як правило, пов'язані зі значними витратами і важко піддаються копіюванню;
- 4) обмеженість впровадження бізнес-ідей, постійна фінансова залежність та низька соціальна відповідальність.

10. До яких факторів формування конкурентних переваг підприємства належать споживачі, конкуренти, державні органи, фінансово-кредитні установи, постачальники?

- 1) зовнішня структура підприємства;
- 2) внутрішнє середовище підприємства;
- 3) мікросередовище підприємства;
- 4) макросередовище підприємства.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: навчальний посібник / В.І. Борщ, О.В. Рудінська, Н.Л. Кусик. Херсон: Олді+, 2022. 264 с.
2. Алькема В., Сумець О., Кириченко О. Менеджмент закладу охорони здоров'я: навчальний посібник. К: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 2023. 244 с.
3. Економіка охорони здоров'я: [Підручник]/За заг. ред. д. мед. н., проф. Парія В.; Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Житомир, 2021. 288 с.
4. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.
5. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. Київ: ДАКККіМ, 2017. 160 с.
6. Омеляненко Т. В., Барабась Д. О., Вакуленко А. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2016. 272 с.
7. Піддубний І. О., Піддубна А. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 264 с.
8. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ: Наш формат., 2020. 424 с.
9. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2018. 520 с.
10. Мартинюк О. А. Інноваційні технології в системі управління підприємствами в умовах динамічного середовища: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. 540 с.
11. Борщ В.І., Рудінська О.В., Кусик Н.Л. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: електронний навчально-методичний посібник. Одеса: Гельветика. 2022.
12. Борщ В.І. Управління закладами охорони здоров'я. Херсон : Олді-плюс, 2020. 391 с.
13. Кусик Н.Л. Реформування системи фінансування охорони здоров'я в умовах трансформації національної економіки. Трансформаційні процеси в економіці: конкурентоспроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії: монографія / за ред. Ніценка В.С. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2016. 507 с.

Додаткова:

14. Артюхова І. В. Конкурентоспроможність фірми: навчально-методичний посібник. Сімферополь: АРІАЛ, 2012. 108 с.
15. Данько Ю. І. Формування системи забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств: монографія. Суми: Університетська книга, 2016. 301 с.

16. Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3757-12>.
17. Конкуренентоспроможність підприємства: конспект лекцій / Нар. укр. акад.; [каф.економіки підприємства; авт.-упоряд. О.Є. Басманова]. Харків: вид-во НУА, 2015. 52 с.
18. Мартинюк О.А., Серебряннікова Н.І. Менеджмент та адміністративне управління: навчальний посібник.. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 540 с.
19. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
20. Мартинюк О.А. Створення соціально-економічного механізму охорони здоров'я як соціального аспекту сталого розвитку держави. Перспективи інвестиційних рішень в бізнесі та управлінні проектами: матер. міжнар.наук.-практич. конф. (15-16.10 2015 р., м. Одеса). Міжнародний гуманітарний університет. Одеса: Фенікс, 2015. 144 с. С. 41-45.
21. Мартинюк О. А. Ключові проблеми сфери охорони здоров'я в Україні. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції « Глобальне управління: теорія та практика». Афіни: Євро-Середземноморська Академія мистецтв і наук, 2015. 176 с. С. 98-103.
22. Мартинюк О.А. Впровадження бізнес-процесів для підвищення конкурентоспроможності медичних закладів. "Східна Європа: економіка, бізнес та управління". 2016. №2. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>
23. Мартинюк О.А. Курдибанська Н.Ф. Впровадження системи управління якістю в медичних закладах. Причорноморські економічні студії. 2016. - №6. С. 75-79.
24. Николюк О. М. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства: теоретико-методологічні основи: монографія. Житомир : вид-во ЖНАЕУ, 2016. 316 с.
25. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
26. Яців І. Б. Конкуренентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів : Український бестселер, 2013. 427с.

Електронні інформаційні ресурси

27. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
28. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. №236/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96>.
29. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
30. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
31. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>
32. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: www.who.int/ru/index.html.
33. Державний заклад «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України»: офіційний веб-сайт. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/main.html>.
34. Департаменті управління та контролю якості медичних послуг МОЗ України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/en/struktura>.
35. Європейська база «Здоров'я для всіх». URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statereports.html>.
36. Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: www.euro.who.int.
37. Лабораторія проблем економіки та управління в охороні здоров'я. URL: www.med122.com.
38. Медичний світ: професійна газета. URL: www.medsvit.org.

39. Медична інформаційна система: офіційний веб-сайт компанії Мед-експерт. URL: <http://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/pro-rynku-v-iznoho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini>.
40. Медико - правовий портал. URL: <http://103-law.org.ua>.
41. Міністерство охорони здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/>.
42. Національна служба здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu>.
43. Охорона здоров'я. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.xls.
44. Портал нормативних актів України та Всесвітньої медичної асоціації. URL: http://search.ligazakon.ua/search/law/npa/?s=search&idView=LZ_SUITE_NPA&beginPos=1&countBlock=10&kw2=82089
45. Український медичний часопис: медичний журнал. URL: www.umj.com.ua.
46. Health Strategy. European Commission: official web-site. URL: <https://ec.europa.eu/health/policies/background/review/strategy>.

ТЕМА 4. РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

Актуальність теми: В перебігу сучасних тенденцій розвитку світового господарства конкурентоспроможність країни є багатовимірним показником стану і перспектив розвитку економічної системи, визначає характер її участі на міжнародному ринку і, виступає гарантом економічної безпеки держави. Загалом, відображує спроможність країни в умовах вільної конкуренції виробляти товари і послуги, що задовольняють вимогам світового ринку, та збільшувати добробут населення. Сучасний медичний ринок України функціонує в умовах жорсткої конкурентної боротьби у світі, яка з кожним роком набуває більш глобальних масштабів. За таких умов можливості стабільного економічного зростання як в цілому економіки України, так й окремо медичного та фармацевтичного ринку багато в чому залежать від ефективного вирішення питання підвищення рівня конкурентоспроможності кожного із суб'єктів господарювання.

Під впливом процесів глобалізації та постіндустріалізації міняється як характер конкурентоспроможності на всіх рівнях, так і природа конкурентних переваг. У зв'язку з цим особливу актуальність та значущість набуває задача повноцінного й ефективного входження України в світову економіку, підвищення рівня конкурентоспроможності країни в цілому та галузі охорони здоров'я та фармації.

Мета: опанування здобувачем вищої освіти системних знань щодо основних принципів та особливостей є поглиблення теоретичних знань, оволодіння сучасним методичним інструментарієм, практичними навичками з ефективного управління конкурентоспроможністю компаній та установ в охороні здоров'я та фармації у сучасних умовах господарювання.

Основні поняття:

Основні елементи системи фінансування інноваційної діяльності.

Структура джерел фінансування інноваційної діяльності.

ПЛАН:

1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ:

Привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми.

2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ, НАВИЧОК.

Державної політики в сфері регулювання конкуренції. Антимонопольна політика держави.

Світова практика регулювання конкуренції започаткована у 1880 р., коли в США був ухвалений Антитрестовий акт Шермана. Мета цього акту полягала у збереженні ідеальної економіки, в якій панує «чиста конкуренція».

Антимонопольне законодавство Європейського Союзу складається з двох рівнів: основою є національні законодавства, а інший рівень – це конкурентне право ЄС. Національний рівень передбачає систему державного захисту та конкурентну політику кожного національного ринку з врахуванням тенденцій розвитку конкуренції в різних країнах.

Антимонопольне законодавство країн Західної Європи спрямоване на підвищення конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку та пріоритетний захист інтересів споживачів.

Державне регулювання конкуренції та монополізму здійснюється з метою:

- задоволення потреб населення як кінцевих споживачів, що досягається шляхом захисту прав споживачів як економічно слабшої сторони у відносинах з товаровиробниками;
- забезпечення свободи конкуренції, що сприяє розвитку суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів і відповідно забезпечує розширення їх асортименту, покращення якості тощо;
- сприяння підприємству, що забезпечує появу на ринку нових суб'єктів господарювання, нових товарів та покращення умов їх реалізації (з врахуванням інтересів споживачів).
- захисту національного товаровиробника, що відповідає інтересам національної економіки та сприяє економічній самостійності України.

Державне регулювання економічної конкуренції забезпечується за допомогою системи заходів, що здійснюються уповноваженими органами і спрямовані на попередження недобросовісної конкуренції та монополістичних зловживань, їх усунення та застосування заходів відповідальності до порушників відповідно до встановлених державою правил у сфері економічної конкуренції.

Державний контроль щодо конкуренції здійснюється за такими напрямками: виявлення та припинення зловживань монополістичним становищем; виявлення та припинення антиконкурентних узгоджених дій; виявлення та припинення дискримінації суб'єктів господарювання органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю; виявлення і припинення недобросовісної конкуренції; додержання вимог антимонопольного законодавства у процесі перетворення державної власності; контроль за економічною концентрацією; додержання антимонопольних вимог у процесі антимонопольного регулювання та прийняття рішень органами державної та місцевої влади, адміністративно-господарського управління та контролю.

Недобросовісною конкуренцією (згідно закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції») є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

Монополізація (ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»)

□ досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

Відповідно до Закону «Про захист економічної конкуренції» (ст. 12), суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо:

- на цьому ринку у нього немає жодного конкурента;
- не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

Реформістські заходи в галузі охорони здоров'я на національному і місцевому рівнях повинні координуватися з діяльністю соціального і економічного секторів, оскільки вони тісно взаємопов'язані із збільшенням об'єму промислового виробництва і зайнятості працюючого населення, покращенням харчування, особливо дітей та матерів, більш справедливим розподілом особистих доходів, боротьбою з бідністю, а також охороною і оздоровленням оточуючого середовища.

Одним із основних соціальних завдань держави в майбутні десятиліття є досягнення громадянами України до 2011 р. належного рівня здоров'я, який може бути забезпечений шляхом структурно-функціонального реформування системи охорони здоров'я як її первинної ланки, так і спеціалізованої медичної допомоги.

Однією з проблем реформ у системі охорони здоров'я є підвищення ефективності використання фінансових та кадрових ресурсів, скорочення високозатратних видів медичної допомоги, впровадження стаціонаро-замінних технологій [1].

У більшості країн Західної Європи структуру системи охорони здоров'я становлять первинна медико-санітарна допомога (далі - ПМСД) та спеціалізована медична допомога (далі - СМД). ПМСД надають до 90 % від загального обсягу медичної допомоги. Проте реформування системи охорони здоров'я та пошук шляхів покращення рівня надання медичної допомоги і задоволеності нею населення у багатьох країнах світу продовжується.

Складна економічна ситуація у державі, постійне недофінансування охорони здоров'я та нераціональність використання ресурсів, недосконалість системи управління галуззю, яка в нових економічних умовах виявилася малоефективною, зумовило відставання розвитку первинної медико-санітарної допомоги, зниження доступності населення до висококваліфікованої медичної допомоги. Тому першочерговим завданням медичної галузі загальнонаціонального рівня є забезпечення ефективного розвитку та глибоких структурних змін системи охорони здоров'я України, збереження генофонду нації, забезпечення права громадян на медичну допомогу.

Удосконалення механізмів державного реформування охорони здоров'я може бути здійснено шляхом:

- інтенсивних змін законодавчих та нормативних актів;
- вдосконалення управління галуззю;
- забезпечення належного фінансування галузі;
- посилення ролі самодіяльного населення (територіальної громади) у вирішенні соціальних та економічних питань.

Удосконалення управління галуззю на всіх рівнях означає модернізацію інфраструктури, опрацювання системи визначення пріоритетів, аналіз та обґрунтування політики в галузі медичного забезпечення, об'єктивність і справедливість при розподілі ресурсів, формуванні бюджету та встановленні вартості медичних послуг.

Важливою складовою реформування охорони здоров'я є реформування спеціалізованої медичної допомоги під потреби ПМСД на засадах сімейної медицини.

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ / РЕФЕРАТИВ:

Обов'язкова доповідь, яка супроводжується презентацією, на практичному занятті із демонстраційними матеріалами (в Microsoft PowerPoint або Microsoft Word) на 7 - 10 хвилин. Презентація повинна містити не менше 7 - 10 слайдів (кількість слайдів не має жорсткого обмеження, вона залежить від специфіки обраної теми).

В презентації необхідно надати короткий опис загальної проблеми в контексті визначеної теми, розкрити головні елементи обраної теми, навести приклади, узагальнити результати, зробити висновки, надати список використаних джерел (за необхідністю).

- 1.. Охарактеризуйте напрями організаційно-управлінського регулювання змін державної політики в сфері охорони здоров'я
2. Опишіть, як здійснюється планування організаційно-управлінських змін на рівні госпітальних округів в сфері охорони здоров'я
- 3.. Опишіть напрями удосконалення державної політики в сфері охорони здоров'я
4. Опишіть напрями реформування автономізації закладів охорони здоров'я
5. Антимонопольна політика держави. Участь держави у виробництві і реалізації продукції, товарів та послуг на медичному ринку.
6. Соціальна відповідальність підприємства, їхня національна специфіка, вигоди від неї для суспільства і для підприємства.
7. Можливості перетворення соціальної відповідальності як інструменту управління конкурентоспроможністю підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.

3. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ:

УСНЕ ОПИТУВАННЯ:

1. Види міжнародних стратегій.
2. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки.
3. Регіональна конкурентоспроможність.
4. Закордонний досвід формування конкурентоспроможних структур.
5. Кластери та їхня роль в економіці.
6. Логістика в структурі конкуренто утворюючих факторів. Формування міжнародних логістичних центрів.
7. Поняття й сутність "стратегії" та особливості еталонних стратегій розвитку підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
8. Система конкурентних стратегій підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
9. Базові стратегії конкуренції та конкурентних переваг.
10. Портфельний аналіз при розробці стратегії підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
11. Стратегії надбання конкурентної переваги (загальні стратегії конкуренції).
12. Стратегії конкурентної поведінки підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
13. Конкурентні стратегії ціноутворення.
14. Система маркетингових комунікацій. Розробка маркетингової стратегії підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
15. Товарна, цінова та інноваційна політика підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.

Тестування:

1. Які показники відносяться до групи показників до показників, що характеризують **Фінансове положення підприємства (ФП)**

- 1). Коефіцієнт автономії (КА) - Характеризує незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування
- 2). Коефіцієнт платоспроможності (КП) -Відображає здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання та визначає ймовірність банкрутства
- 3). Коефіцієнт абсолютної ліквідності (КЛ) - Показує якісний склад засобів, котрі є джерелами покриття поточних фінансових зобов'язань
- 4). Коефіцієнт обіговості обігових засобів (КО)- ефективність використання обігових засобів. Дорівнює часу, протягом якого обігові засоби проходять всі стадії виробництва та обігу
- 5). Рентабельність продажу (РП) - Характеризує ступінь прибутковості роботи підприємства на ринку, правильність встановлення ціни

2. Економічна система розрізняється:

- 1) структурою виробництва;
- 2) рівнем життя населення;
- 3) формою власності;
- 4) виробництвом ресурсів.

3. Середня схильність до споживання – це:

- 1) відношення споживання до заощадження;
- 2) відношення споживання доходу після сплати податків;
- 3) відношення споживання до особистого доходу;
- 4) відношення приросту споживання доходу після сплати податків.

4. Які показники відносяться до групи показників до показників, що характеризують **Ефективність збуту та просування товару (ЕЗ)**

- 1). Рентабельність продажу (РП) - $РП = \frac{\text{Прибуток від реалізації}}{\text{Обсяг продажу}} \times 100\%$
- 2). Коефіцієнт затовареності готовою продукцією (КЗ) - $КЗ = \frac{\text{Обсяг нереалізованої продукції}}{\text{Обсяг продажу}}$
- 3). Коефіцієнт завантаження виробничих потужностей (КМ) - $КМ = \frac{\text{Обсяг випуску продукції}}{\text{Виробнича потужність}}$
- 4). Коефіцієнт ефективності реклами та засобів стимулювання збуту (КР) - $КР = \frac{\text{Витрати на рекламу та стимулювання збуту}}{\text{Приріст прибутку від реалізації}}$
- 5). Якість товару - Характеризує здатність товару задовольняти потребу у відповідності з його призначенням

5. Які показники характеризують **Конкурентоспроможність товару (КТ)**:

- 1). Якість товару - Комплексний метод оцінки. Характеризує здатність товару задовольняти потребу у відповідності з його призначенням
- 2). Коефіцієнт затовареності готовою продукцією (КЗ) - Відображає ступінь затовареності готовою продукцією.

6. Показники ефективності інвестицій відносять до групи показників конкурентоспроможності підприємства:

- 1). виробничій діяльності підприємства
 - 2). фінансовій діяльності підприємства
 - 3). ринкових підприємств;
 - 4). інноваційній діяльності підприємства
7. До цінових чинників сукупної пропозиції належать:
- 1) зміна товарних цін;
 - 2) ефект відсоткової ставки;
 - 3) зміна цін на ресурси;
 - 4) ефект чистого експорту.
8. Процес виробництва на підприємстві здійснюється при взаємодії таких чинників:
- 1). засобів праці і персоналу
 - 2). предметів праці, персоналу і засобів праці
 - 3). продуктивної системи, засобів праці і робочої сили
9. У чому полягає мета державного регулювання конкуренції?
- 1) підвищенні рентабельності діяльності підприємства на ринку;
 - 2) зменшенні кількості збиткових підприємств;
 - 3) попередженні та зменшенні негативних проявів конкурентної боротьби, монополізму у сфері господарювання;
 - 4) ефективному використанні бюджетних коштів.
10. Яке повноваження не властиве Антимонопольному комітету України?
- 1) накладати штрафи, застосовувати інші санкції;
 - 2) вимагати від суб'єктів господарських відносин інформацію про реалізацію конкурентної політики;
 - 3) приймати власні нормативно-правові акти;
 - 4) займатись науково-дослідною роботою.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: навчальний посібник / В.І. Борщ, О.В. Рудінська, Н.Л. Кусик. Херсон: Олді+, 2022. 264 с.
2. Алькема В., Сумець О., Кириченко О. Менеджмент закладу охорони здоров'я: навчальний посібник. К: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 2023. 244 с.
3. Економіка охорони здоров'я: [Підручник]/За заг. ред. д. мед. н., проф. Парія В.; Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Житомир, 2021. 288 с.
4. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.
5. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. Київ: ДАКККіМ, 2017. 160 с.
6. Омеляненко Т. В., Барабась Д. О., Вакуленко А. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2016. 272 с.

7. Піддубний І. О., Піддубна А. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 264 с.
8. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ: Наш формат., 2020. 424 с.
9. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч.посіб. К.: КНЕУ, 2018. 520 с.
10. Мартинюк О. А. Інноваційні технології в системі управління підприємствами в умовах динамічного середовища: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. 540 с.
11. Борщ В.І., Рудінська О.В., Кусик Н.Л. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: електронний навчально-методичний посібник. Одеса: Гельветика. 2022.
12. Борщ В.І. Управління закладами охорони здоров'я. Херсон : Олди-плюс, 2020. 391 с.
13. Кусик Н.Л. Реформування системи фінансування охорони здоров'я в умовах трансформації національної економіки. Трансформаційні процеси в економіці: конкурентоспроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії: монографія / за ред. Ніценка В.С. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2016. 507 с.

Додаткова:

14. Артюхова І. В. Конкурентоспроможність фірми: навчально-методичний посібник. Сімферополь: АРІАЛ, 2012. 108 с.
15. Данько Ю. І. Формування системи забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств: монографія. Суми: Університетська книга, 2016. 301 с.
16. Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3757-12>.
17. Конкурентоспроможність підприємства: конспект лекцій / Нар. укр. акад.; [каф.економіки підприємства; авт.-упоряд. О.Є. Басманова]. Харків: вид-во НУА, 2015.52 с.
18. Мартинюк О.А., Серебряннікова Н.І. Менеджмент та адміністративне управління: навчальний посібник.. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 540 с.
19. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
20. Мартинюк О.А. Створення соціально-економічного механізму охорони здоров'я як соціального аспекту сталого розвитку держави. Перспективи інвестиційних рішень в бізнесі та управлінні проектами: матер. міжнар.наук.-практич. конф. (15-16.10 2015 р., м. Одеса). Міжнародний гуманітарний університет. Одеса: Фенікс, 2015. 144 с. С. 41-45.
21. Мартинюк О. А. Ключові проблеми сфери охорони здоров'я в Україні. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції « Глобальне управління: теорія та практика». Афіни: Євро-Середземноморська Академія мистецтв і наук, 2015. 176 с. С. 98-103.
22. Мартинюк О.А. Впровадження бізнес-процесів для підвищення конкурентоспроможності медичних закладів. "Східна Європа: економіка, бізнес та управління". 2016. №2. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>
23. Мартинюк О.А. Курдибанська Н.Ф. Впровадження системи управління якістю в медичних закладах. Причорноморські економічні студії. 2016. - №6. С. 75-79.
24. Николюк О. М. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства: теоретико-методологічні основи: монографія. Житомир : вид-во ЖНАЕУ, 2016. 316 с.
25. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
26. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів : Український бестселер, 2013. 427с.

Електронні інформаційні ресурси

27. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
28. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. №236/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96>.
29. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
30. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
31. Департаменті управління та контролю якості медичних послуг МОЗ України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/en/struktura>.
32. Європейська база «Здоров'я для всіх». URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statreports.html>.
33. Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: www.euro.who.int.
34. Лабораторія проблем економіки та управління в охороні здоров'я. URL: www.med122.com.
35. Медичний світ: професійна газета. URL: www.medsvit.org.
36. Медична інформаційна система: офіційний веб-сайт компанії Мед-експерт. URL: <http://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/pro-rynku-v-iznoho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini>.
37. Медико - правовий портал. URL: <http://103-law.org.ua>.
38. Міністерство охорони здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/>.
39. Національна служба здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu>.
40. Охорона здоров'я. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.xls.
41. Портал нормативних актів України та Всесвітньої медичної асоціації. URL: http://search.ligazakon.ua/search/law/npa/?s=search&idView=LZ_SUITE_NPA&beginPos=1&countBlock=10&kw2=82089
42. Український медичний часопис: медичний журнал. URL: www.umj.com.ua.
43. Health Strategy. European Commission: official web-site. URL: <https://ec.europa.eu/health/policies/background/review/strategy>.

ТЕМА 5.
РОЗРОБЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ ТА УСТАНОВ В ОХОРОНІ
ЗДОРОВ'Я ТА ФАРМАЦІЇ.

Мета: опанування здобувачем вищої освіти системних знань щодо основних принципів та особливостей є поглиблення теоретичних знань, оволодіння сучасним методичним інструментарієм, практичними навичками з ефективного управління конкурентоспроможністю компаній та установ в охороні здоров'я та фармації у сучасних умовах господарювання.

Основні поняття:

Концепція розробки та забезпечення реалізації програми підвищення конкурентоспроможності підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.

Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.

ПЛАН:

1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ:

Привітання, перевірка присутніх, повідомлення теми, мети заняття, мотивація здобувачів вищої освіти щодо вивчення теми.

2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ, НАВИЧОК.

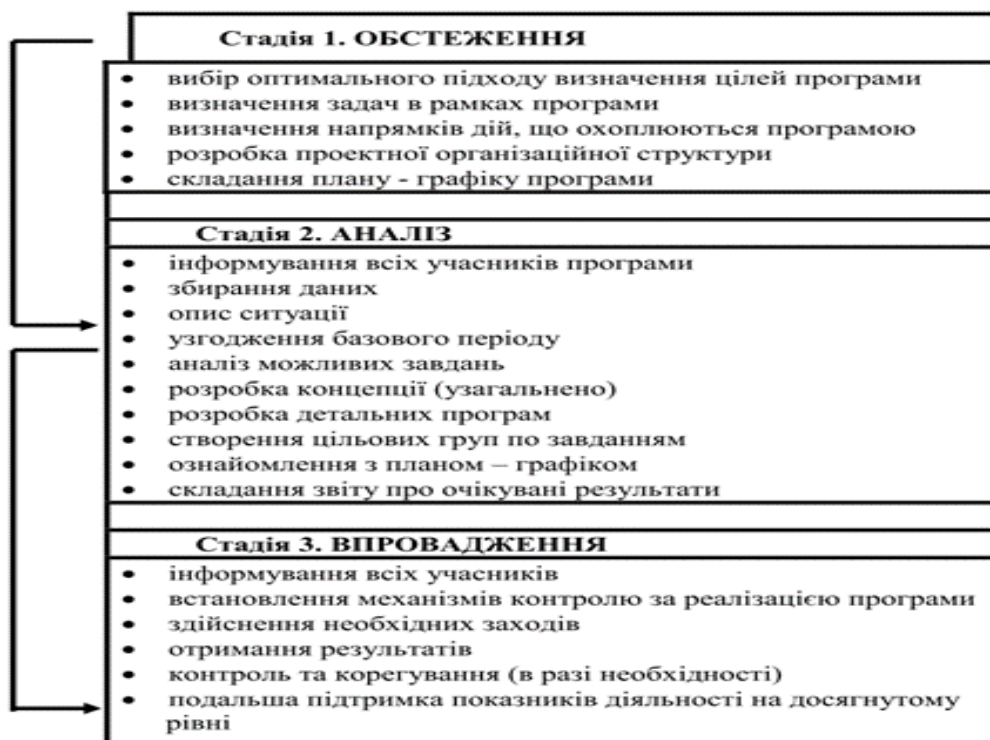

Рисунок 10. Варіант укрупненої декомпозиції процесу розробки програми підвищення конкурентоспроможності

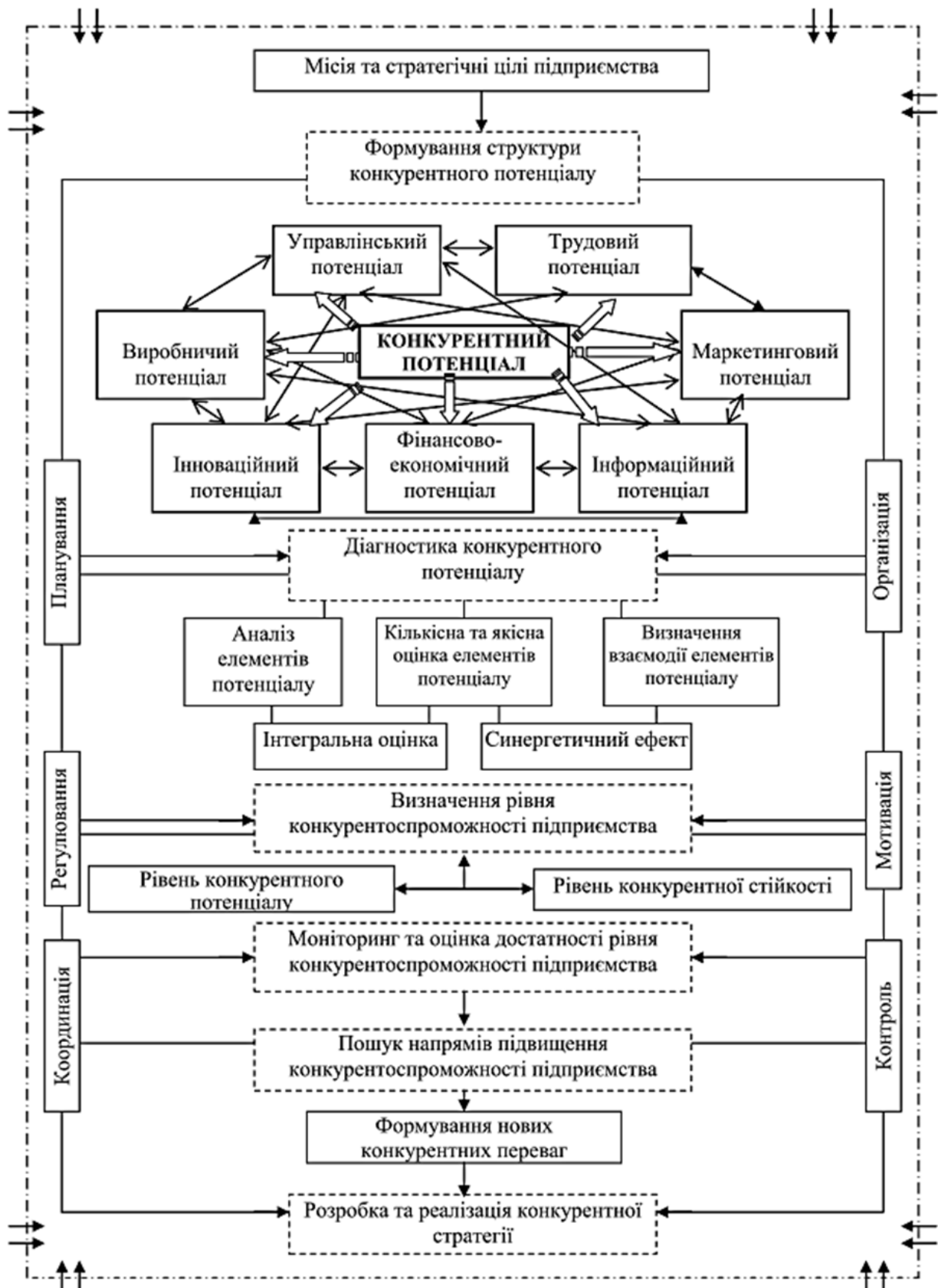

Рисунок 11 Процес управління конкурентоспроможністю підприємства

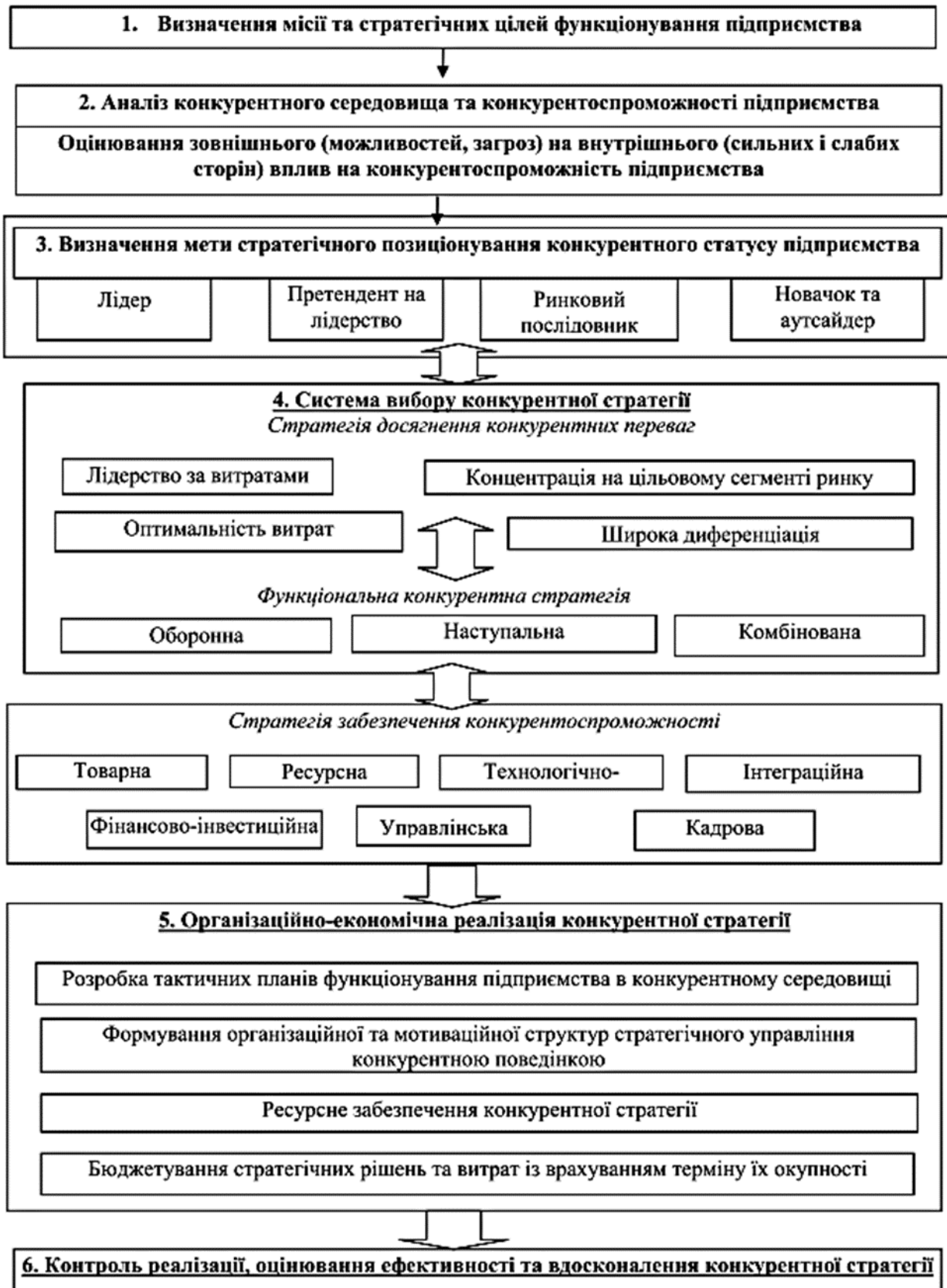

Рисунок 12. Етапи розробки і реалізації конкурентної стратегії підприємства

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ / РЕФЕРАТИВ:

Обов'язкова доповідь, яка супроводжується презентацією, на практичному занятті із демонстраційними матеріалами (в Microsoft PowerPoint або Microsoft Word) на 7 - 10 хвилин. Презентація повинна містити не менше 7 - 10 слайдів (кількість слайдів не має жорсткого обмеження, вона залежить від специфіки обраної теми).

В презентації необхідно надати короткий опис загальної проблеми в контексті визначеної теми, розкрити головні елементи обраної теми, навести приклади, узагальнити результати, зробити висновки, надати список використаних джерел (за необхідністю).

1. Які принципи покладаються в основу управління розробкою та реалізацією програми підвищення конкурентоспроможності для закладів в сфері охорони здоров'я .
3. Опишіть напрями дій при розробленні та виконанні програми підвищення конкурентоспроможності закладів в сфері охорони здоров'я.
4. Охарактеризуйте основні засоби підвищення конкурентоспроможності для закладів в сфері охорони здоров'я.
5. Опишіть якими є найбільш поширені групові форми підвищення конкурентоспроможності для закладів в сфері охорони здоров'я
6. Опишіть у яких основних сферах здійснюється підвищення конкурентоспроможності для закладів в сфері охорони здоров'я.
7. Опишіть які загальні дії охоплює процес розробки та реалізації програми підвищення конкурентоспроможності для закладів в сфері охорони здоров'я.
8. Опишіть якими є зовнішні та внутрішні передумови, що визначають необхідність розробки програм підвищення конкурентоспроможності для закладів в сфері охорони здоров'я.
9. Опишіть за яких передумов успіх розробки та реалізації програми підвищення конкурентоспроможності для закладів в сфері охорони здоров'я є максимально імовірним.

3. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ:

Усне опитування:

1. Система розподілу та формування організаційної структури підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
2. Управління внутрішнім маркетингом підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я. Бренд-менеджмент в структурі конкурентоутворюючих факторів підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
3. Правові засади державного регулювання конкуренції в країні.
4. Принципи державної політики в сфері регулювання конкуренції.
5. Антимонопольна політика держави. Участь держави у виробництві і реалізації продукції, товарів та послуг на медичному ринку.
6. Соціальна відповідальність підприємства, їхня національна специфіка, вигоди від неї для суспільства і для підприємства.
7. Можливості перетворення соціальної відповідальності як інструменту управління конкурентоспроможністю підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
8. Концепція розробки та забезпечення реалізації програми підвищення конкурентоспроможності підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
9. Етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.
10. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств, компаній та закладів у сфері охорони здоров'я.

11. Напрями підвищення конкурентоспроможності медичної галузі в країні та на світовому ринку.

Тестування:

1. Конкурентоспроможність - це:

- 1). здатність впливати на ринкову ситуацію у власних цілях
- 2). здатність виробляти продукцію, яка задовольняє вимогам ринку при відносно низьких витратах виробництва
- 3). здатність виробляти нову продукцію з найменшими витратами
все перераховане є правильним

2. Інвестиції – це:

- 1) витрати на розширення виробництва, накопичення коштів виробництва та збільшення матеріальних запасів;
- 2) потік коштів, що призводить до зменшення запасів матеріальних капітальних товарів;
- 3) частина коштів, яка залишається у домогосподарств після здійснення видатків на споживання;
- 4) видатки домогосподарств, спрямовані на задоволення власних потреб.

3. До суб'єктів оцінювання рівня конкурентоспроможності продукції відносять:

- 1). споживачів продукції
- 2). держава
- 3). конкурентів
- 4). інвесторів

4. Для визначення рівня конкурентоспроможності продукції найчастіше використовують метод:

- 1). вимірник
- 2). реєстраційний
- 3). експертний
- 4). органолептичний

5. Вкажіть, які блага відносять до “чистих” суспільних благ:

- 1) медичне обслуговування;
- 2) вища освіта;
- 3) охорона державного кордону;
- 4) надання юридичних послуг.

6. Вибір суб'єктом методу оцінки конкурентоспроможності продукції обумовлюється:

- 1). етапом життєвого циклу продукції
- 2). необхідною точністю оцінки
- 3). сферою застосування продукції
- 4). кількістю реальних конкурентів

7. До чинників, які впливають на рівень конкурентоспроможності продукції, відносять:

- 1). коливання ринкової кон'юнктури
- 2). показники асортименту продукції
- 3). вартість притягнених ресурсів
- 4). рівень кваліфікації робітників

8. Найкращих результатів підприємство може досягти за рахунок...

- 1). оптимізації витрат на виробництво
- 2). мінімізації витрат на виробництво
- 3). правильні обидві відповіді

9. Державне втручання в економіку країни спричинене необхідністю:

- 1) розвивати науково-технічний прогрес;
- 2) сприяти досягненню рівноважного рівня цін;
- 3) зміцнювати національну оборону країни;
- 4) забезпечувати стабільний розвиток економічної системи.

10. Оберіть характеристику, яка відповідає маркетинговим методам забезпечення конкурентних переваг підприємства:

- а) підвищення рівня задоволення потреб населення товарами та торговельними послугами, участь у розвитку маркетингової інфраструктури цільового ринку;
- б) вплив на формування купівельних фондів населення, поглиблення соціальної диференціації типів комерційних об'єктів;
- в) модернізація торгових площ та об'єктів, диверсифікація їх діяльності шляхом впровадження позамагазинних, напівстаціонарних форм продажу товарів;
- г) започаткування продажу товарів у секторі електронної комерції, впровадження електронних схем телекомунікацій зі споживачем.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: навчальний посібник / В.І. Борщ, О.В. Рудінська, Н.Л. Кусик. Херсон: Олді+, 2022. 264 с.
2. Алькема В., Сумець О., Кириченко О. Менеджмент закладу охорони здоров'я: навчальний посібник. К: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 2023. 244 с.
3. Економіка охорони здоров'я: [Підручник]/За заг. ред. д. мед. н., проф. Парія В.; Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Житомир, 2021. 288 с.
4. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.
5. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. Київ: ДАКККіМ, 2017. 160 с.
6. Омеляненко Т. В., Барабась Д. О., Вакуленко А. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2016. 272 с.
7. Піддубний І. О., Піддубна А. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 264 с.
8. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ: Наш формат., 2020. 424 с.
9. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2018. 520 с.
10. Мартинюк О. А. Інноваційні технології в системі управління підприємствами в умовах динамічного середовища: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2017. 540 с.
11. Борщ В.І., Рудінська О.В., Кусик Н.Л. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: електронний навчально-методичний посібник. Одеса: Гельветика. 2022.
12. Борщ В.І. Управління закладами охорони здоров'я. Херсон : Олді-плюс, 2020. 391 с.

13. Кусик Н.Л. Реформування системи фінансування охорони здоров'я в умовах трансформації національної економіки. Трансформаційні процеси в економіці: конкурентоспроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії: монографія / за ред. Ніценка В.С. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2016. 507 с.

Додаткова:

14. Артюхова І. В. Конкурентоспроможність фірми: навчально-методичний посібник. Сімферополь: АРІАЛ, 2012. 108 с.
15. Данько Ю. І. Формування системи забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств: монографія. Суми: Університетська книга, 2016. 301 с.
16. Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3757-12>.
17. Конкурентоспроможність підприємства: конспект лекцій / Нар. укр. акад.; [каф.економіки підприємства; авт.-упоряд. О.Є. Басманова]. Харків: вид-во НУА, 2015.52 с.
18. Мартинюк О.А., Серебрянникова Н.І. Менеджмент та адміністративне управління: навчальний посібник.. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 540 с.
19. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
20. Мартинюк О.А. Створення соціально-економічного механізму охорони здоров'я як соціального аспекту сталого розвитку держави. Перспективи інвестиційних рішень в бізнесі та управлінні проектами: матер. міжнар.наук.-практич. конф. (15-16.10 2015 р., м. Одеса). Міжнародний гуманітарний університет. Одеса: Фенікс, 2015. 144 с. С. 41-45.
21. Мартинюк О. А. Ключові проблеми сфери охорони здоров'я в Україні. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції « Глобальне управління: теорія та практика». Афіни: Євро-Середземноморська Академія мистецтв і наук, 2015. 176 с. С. 98-103.
22. Мартинюк О.А. Впровадження бізнес-процесів для підвищення конкурентоспроможності медичних закладів. "Східна Європа: економіка, бізнес та управління". 2016. №2. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>
23. Мартинюк О.А. Курдибанська Н.Ф. Впровадження системи управління якістю в медичних закладах. Причорноморські економічні студії. 2016. - №6. С. 75-79.
24. Николіук О. М. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства: теоретико-методологічні основи: монографія. Житомир : вид-во ЖНАЕУ, 2016. 316 с.
25. Рудінська О.В., Яроміч С.А. Корпоративний менеджмент: навчальний посібник. Київ: КНТ, Ельга-Н, 2008. 416 с.
26. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: монографія. Львів : Український бестселер, 2013. 427с.

Електронні інформаційні ресурси

27. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
28. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. №236/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96>.
29. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-ІІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
30. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
31. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

32. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: www.who.int/ru/index.html.
33. Державний заклад «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України»: офіційний веб-сайт. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/main.html>.
34. Департаменті управління та контролю якості медичних послуг МОЗ України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/en/struktura>.
35. Європейська база «Здоров'я для всіх». URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statreports.html>.
36. Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: www.euro.who.int.
37. Лабораторія проблем економіки та управління в охороні здоров'я. URL: www.med122.com.
38. Медичний світ: професійна газета. URL: www.medsvit.org.
39. Медична інформаційна система: офіційний веб-сайт компанії Мед-експерт. URL: <http://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/pro-rynku-v-iznoho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini>.
40. Медико - правовий портал. URL: <http://103-law.org.ua>.
41. Міністерство охорони здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/>.
42. Національна служба здоров'я України: офіційний веб-сайт. URL: <https://nszu.gov.ua/pro-nszu>.
43. Охорона здоров'я. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.xls.
44. Портал нормативних актів України та Всесвітньої медичної асоціації. URL: http://search.ligazakon.ua/search/law/npa/?s=search&idView=LZ_SUITE_NPA&beginPos=1&countBlock=10&kw2=82089
45. Український медичний часопис: медичний журнал. URL: www.umj.com.ua.